

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชน และสื่อบุคคล ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาถึงความสัมพันธ์กันของ บทบาทของสื่อมวลชน สื่อบุคคลและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี โดยที่ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีแนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ เป็นแนวทางในการศึกษาคือ

1. การกำหนดวาระ (Agenda - setting)

บุญเลิศ ศุภติลก เสนอว่า ในการพัฒนาระบบการเมือง สื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริงมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทในการชักจูงความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและพัฒนาความคิด และอุปกรณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางการเมืองแทนที่จะมุ่งผลในระยะสั้น ในการโน้มน้าวความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว

สื่อมวลชนในระบบประชาธิปไตย มีหน้าที่สำคัญที่เรียกว่า "การกำหนดวาระ" (Agenda - setting)¹ ซึ่งตามศัพท์หมายถึง วาระในการประชุมต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเอาไว้ตามลำดับความสำคัญ หรือความเหมาะสมของประเด็น เรื่องราวที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไปในด้านการสื่อสารทางการเมืองก็อาจปรับใช้ความหมายของการกำหนดวาระได้ โดยถือว่าสื่อมวลชนทั้งหลาย เป็นผู้กำหนดวาระเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองเอาไว้ ประชาชนผู้รับข่าวสาร เปรียบ เสมือนผู้เข้าร่วมประชุมจึงย่อมจะรับทราบหรือตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ตามวาระนั้น

---

¹บุญเลิศ ศุภติลก, "สื่อมวลชน : พลังแฝงในการพัฒนาทางการเมืองที่ถูกลืม," วารสารธรรมศาสตร์ 8 (ตุลาคม-ธันวาคม 2521) : 31.

แนวความคิดนี้ถือว่า สื่อมวลชนทั้งหลายเป็นผู้กำหนด (Set) วาระ การประชุม (Agenda) เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองเอาไว้ ประชาชนผู้รับข่าวสารทั่วไปซึ่งเปรียบเสมือนผู้เข้าร่วมประชุมจึงย่อมจะรับทราบหรือตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในวาระนั้น ผลที่ตามมาก็คือ ประชาชนจะคิดและปฏิบัติตามวาระที่สื่อมวลชนกำหนดไว้เช่นเดียวกับการประชุมทั่วไป

Agenda - setting² ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับหัวข้อ (topic) หรือปัญหา (issue) ทางสื่อมวลชนกับระดับ การรับรู้ (perception) หรือเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหา ไตมากเท่าไร ประชาชนผู้รับสารก็จะรับรู้หรือตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นหรือ ปัญหา (salience) นั้นยิ่งขึ้นตามไปด้วย

ในแง่ของการพัฒนาทางการเมือง หมายความว่า สื่อมวลชนเลือกเสนอ ประเด็นหรือปัญหาทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากเท่าไร โอกาสที่ ประชาชนจะรับทราบความสำคัญของการปกครองระบอบนี้ก็จะมากขึ้นระดับความรู้และ ความเข้าใจประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะพอกพูนในระบบความคิดของคนเรามากขึ้น นับเป็นวิวัฒนาการทางด้านความคิดเกี่ยวกับการเมือง (political cognitions) ในระยะยาว

Becker, McCombs และ McLeod² ได้สร้างแบบจำลอง (model) ของ agenda-setting ซึ่งเป็นที่น่าสนใจอย่างมาก² ทั้ง McLeod และ Becker ได้ทำการศึกษาเรื่อง agenda-setting มาก่อนที่ศูนย์วิจัยสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย

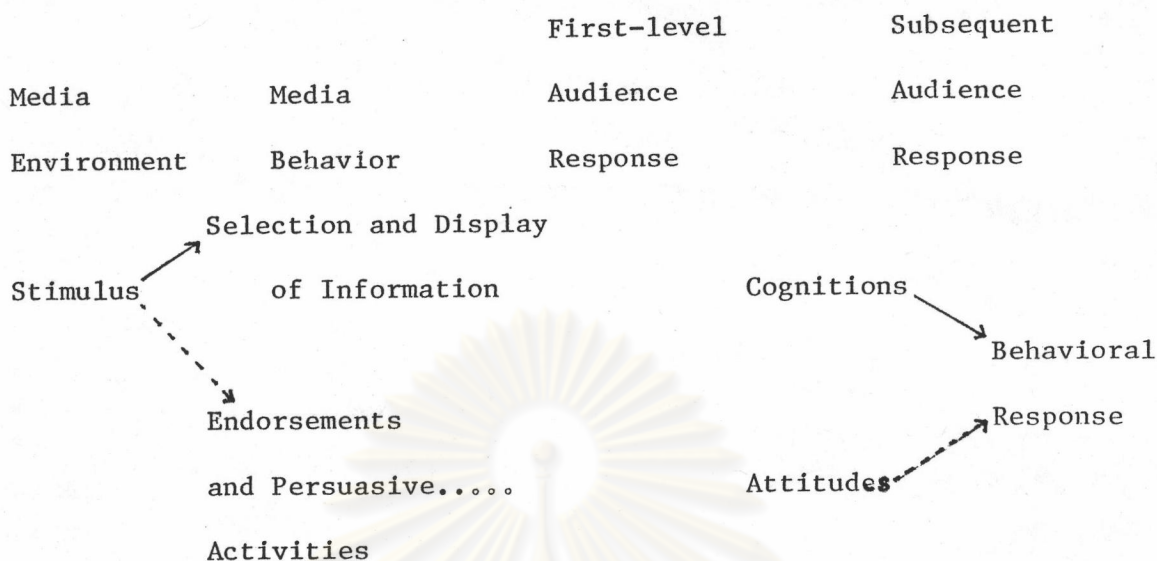
---

²Lee B. Becker, Maxwell E. McCombs and Jack M. McLeod, The Development of Political Cognitions, in Steven H. Chaffee (ed) Political Communication (Calip : sage, 1975) p.39.

Wisconsin-Madison ต่อมาเมื่อ Becker มาประจำอยู่ที่มหาวิทยาลัย Syracuse ได้ร่วมงานกับ McCombs ซึ่งศึกษาเรื่องนี้อยู่แล้ว และคิดสร้างแบบจำลองนี้ขึ้นมา ลักษณะเด่นของแบบจำลองนี้คือ ได้แสดงให้เห็นข้อคล้ายคลึงและแตกต่างระหว่าง แนววิธีการศึกษาแบบเก่าคือ attitude change และการศึกษาแบบใหม่คือ agenda-setting กระบวนการของแต่ละแนววิธีศึกษานั้นคล้ายคลึงกัน โดยอาจแยกออกเป็นขั้นตอนคือ

1. สภาพสิ่งแวดล้อมของสื่อมวลชน (Media environment) ซึ่งเป็นเครื่องเร้าหรือสาเหตุก่อให้เกิด
2. พฤติกรรมสื่อมวลชน (Media behavior) ซึ่งหมายถึงการเลือกและเสนอข่าวสารหรือวิธีการโน้มน้าวจิตใจต่าง ๆ แล้วแต่กรณีพฤติกรรมเกี่ยวกับสื่อมวลชนนี้เองจะก่อให้เกิด
3. ผลสนองตอบมวลชน (audience response) ซึ่งในขั้นแรกนี้จะปรากฏในรูปการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงทางความคิด (cognition) หรือทัศนคติ (attitude) และหลังจากนั้นก็จะมี
4. ผลสนองตอบ (response) ขั้นสุดท้ายตามมา อันได้แก่การแสดงออกซึ่งพฤติกรรม (behavior) ต่าง ๆ จะเห็นว่าขั้นตอนทั้งหมดที่เกิดขึ้นนั้นเกี่ยว
แบบจำลองนี้อาจแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 แบบจำลอง (model) ประสิทธิภาพสื่อมวลชน แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปรต่าง ๆ ตามแนววิธีการศึกษา agenda-setting (ลูกศรเส้นตรง) และ attitude change (ลูกศรไขว่ปลา)

แบบจำลองนี้สะท้อนให้เห็นบทบาทของสื่อมวลชนในการรายงานปัญหา (issues) หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนทั่วไป และอภิปรายถกเถียงกัน ปราบปรามการผิดที่เกิดขึ้นจริง ๆ นั้น สลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ทั้งนี้จะเห็นได้จากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม (environment) กิจกรรมสื่อมวลชน (media activities) และผลสนองตอบ (response) ที่เกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาวตามที่ปรากฏในแบบจำลองนี้ความสัมพันธ์ เหล่านี้ที่แท้จริงแล้วก็คือ สมมุติฐาน (hypothesis) สำคัญในการวิจัย เกี่ยวกับ agenda-setting นั้นแสดงโดยลูกศรเส้นตรง ส่วนความสัมพันธ์ที่แสดงโดยลูกศรไขว่ปลานั้น เป็นกระบวนการวิเคราะห์การชักจูงและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (attitude change)

สรุปตาม แนวคิด agenda-setting นั้นสื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์และสื่ออย่างอื่น เช่นผู้กำหนดปัญหาทางการเมืองให้ประชาชนรับทราบ ในสังคมประชาธิปไตยถ้าสื่อมวลชน เลือกรายงานประเด็นปัญหาทางการเมืองได้มากเท่าไร ประชาชนก็จะพลอยรับทราบหรือตระหนักถึงความสำคัญ

ของปัญหานั้นมากตามไปด้วย ดังนั้นระดับความคิดหรือกระทั่งอุดมการณ์ทางการเมือง
 ของคนเราจะพัฒนาไปไกลแค่ไหนขึ้นอยู่กับมารายงานปัญหาการเมืองของสื่อมวลชนใน
 สังคมนั้นเป็นหลัก³

การพัฒนาด้านความคิด (cognition) ของคนมีส่วนสัมพันธ์กับ
 การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของเขา ดังนั้นถ้าการสื่อสารสามารถช่วยในการพัฒนาความ
 คิดทางการเมืองจริงก็ย่อมมีผลทางอ้อมในการพัฒนาพฤติกรรมทางการเมืองไปด้วย⁴
 จากแนวคิดนี้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาบทบาทในกรณีส่วนร่วมในทางการเมืองของ
 สตรีเพราะเมื่อสื่อมวลชนเลือกเสนอประเด็นหรือปัญหาเกี่ยวกับสตรีกับการเมืองมาก
 เท่าใด ประชาชนก็จะรับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานั้นมากตามไปด้วย
 ดังนั้นระดับความคิด อุดมการณ์ทางการเมืองที่พัฒนาไปก็จะสัมพันธ์กับการแสดงออกถึง
 พฤติกรรมทางการเมืองด้วย

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน

(Mass Media Exposure)

Everett M. Rogers ได้ศึกษาถึงกระบวนการที่ทำให้บุคคลซึ่งอยู่ใน
 สังคมแบบดั้งเดิมกลายเป็นคนทันสมัย ทั้งนี้ขึ้นกับการรู้หนังสือ (Literacy)
 การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) การมีประสบการณ์นอก
 สังคม (Cosmopolitaness) การเข้าใจบทบาทของผู้อื่น (Empathy)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

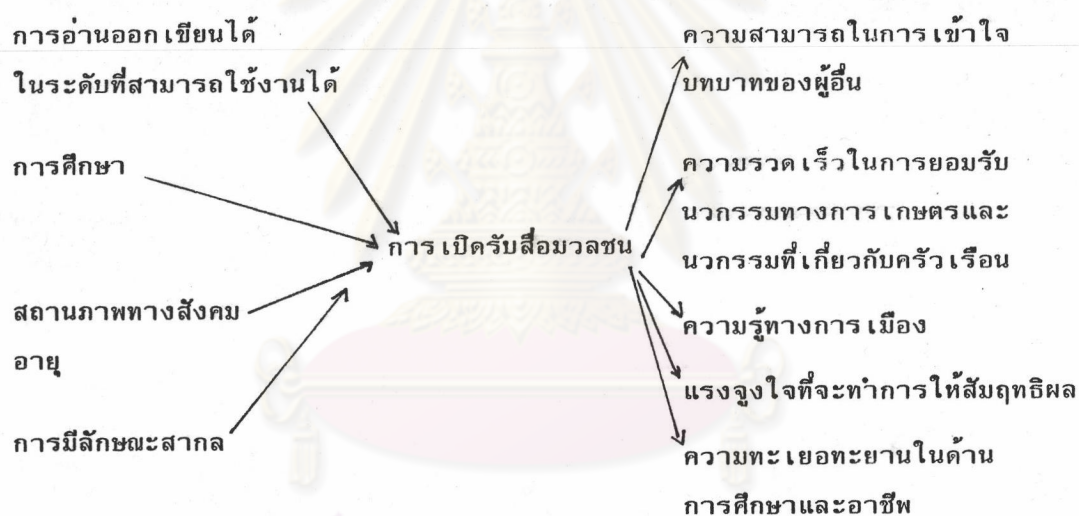
³บุญเลิศ ศุภคิลก, "สื่อมวลชน : พลังแฝงในการพัฒนาการเมืองที่ถูกลืม,"

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation)   ความเชื่อถือโชคชะตา
 (Fatalism)   การยอมรับนวัตกรรม (Innovations)   ความรู้ทางด้าน
 การเมือง (Political Knowledge)   และความกระตือรือร้น (Aspiration)
 ของบุคคล⁵

Rogers ยังได้ทำการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะเป็นตัวแปร
 สอดแทรกได้⁶ (Intervening variable) ในกระบวนการทำให้ทันสมัย
 (Modernization Process) อีกด้วย ดังแบบจำลองต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองตามแนวความคิดของ Rogers ในเรื่องบทบาทของสื่อมวลชน
 ที่มีต่อความทันสมัย

⁵ Everett M. Rogers and L. Svenning, Modernization Among Peasants : The Impact of Communication. (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1969), p. 50.

⁶ E.M. Rogers, "Mass Media Exposure and Modernization Among Colombian Peasants, in Mass Communication and the Development of Nations, ed. P.K. Berlo (East Lansing, Michigan International Communication Institute, Michigan State University, 1968), pp.III-7.

จากแบบจำลองนี้ จะเห็นได้ว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้คนมีความทันสมัย การที่บุคคลรู้หนังสือมีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมสูง มีอายุพอสมควร มีประสบการณ์นอกสังคม บุคคลนั้นจะเปิดรับสื่อมวลชนซึ่งมีผลให้นำไปสู่ความทันสมัย คือ สามารถที่จะเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มีความรู้ด้านการเมือง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และมีความมุ่งมั่นในด้านการศึกษาและอาชีพ

3. การเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization)

จากการศึกษาของ บุญเลิศ ศุภดิถก⁷ ในเรื่องราวของการเรียนรู้ทางการเมืองในสังคมไทย

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง เน้นความสำคัญที่วิวัฒนาการความคิดทางการเมือง (Political Cognitions) ในช่วงระยะเวลาอันยาวนาน ตรงข้ามกับการรณรงค์หาเสียงซึ่งมักจะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงความคิดในช่วงระยะเวลาอันสั้นส่วนมากต่ำกว่า 1 ปี

Socialization เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของคนเราอย่างหนึ่งโดยอาศัยการเรียนรู้ และปรับตัวเองเข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม Socialization จึงเป็นกระบวนการที่ดำเนินติดต่อกันไปตลอดชีวิตของคน แต่ในทางปฏิบัติและการศึกษาค้นคว้าจริง ๆ แล้วมักมุ่งความสนใจเฉพาะช่วงอายุหนึ่งของคนโดยทั่วไป Socialization ในกลุ่มของเด็กที่อยู่ในวัยการศึกษาระดับต่าง ๆ มักได้รับความสนใจมากที่สุด ทั้งนี้เพราะถือกันว่าในวัยเด็กคนเราสามารถเรียนรู้และปรับตัวเอง

⁷ บุญเลิศ ศุภดิถก, หน้า 50.

ได้เร็วกว่าผู้ใหญ่ และผลจากการเรียนรู้ของเด็กนั้นยังมีอิทธิพลต่อเนื่องไปเกือบตลอดอายุ⁸

การศึกษามหาวิทยาลัยมวลชนในแง่ที่เป็น "ตัวแทน" (agent) การเรียนรู้ทางการเมืองที่น่าสนใจและประสบผลสำเร็จอย่างมากเห็นจะได้แก่ผลงานของ Chaffee และ Mcleod ที่ศูนย์วิจัยสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน Chaffee, Mcleod และนักวิจัยคนอื่นเน้นความสนใจเป็นพิเศษที่ผลของสถาบันครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio - economic status) การสื่อสารตัวต่อตัว และสื่อมวลชนที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง สรุปการค้นคว้าที่ผ่านมามีได้ว่า แบบการสื่อสารภายในครอบครัว (Family Communication patterns) มีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนของคนซึ่งมีผลโยงไปถึงการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง ของคนนั้นอย่างมาก Chaffee และ Mcleod แยกลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวออกเป็นสองมิติคือ Socio-orientation ซึ่งพยายามละเว้นการถกเถียงปัญหาเพื่อรักษาความสามัคคีกลมเกลียวภายในครอบครัวไว้และ concept-orientation ซึ่งเน้นหนักที่การอภิปรายถกเถียงกับความถูกต้องของประเด็นปัญหาโดยมิได้คำนึงถึงความกลมเกลียวในครอบครัวเท่าไร Chaffee และ Mcleod พบว่า ครอบครัวที่มีลักษณะความสัมพันธ์เน้นด้าน concept-orientation หรือ Pluralistic นั้น มีส่วนส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวสนใจและแสวงหาข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองและเศรษฐกิจทางสื่อมวลชนต่าง ๆ และผลการรับฟังข่าวสารนี้เองทำให้บุคคลเหล่านั้นมีความรู้ ทศนคติ และมีส่วนร่วมในกระบวนการเมืองอย่างมาก

โดยสรุปแล้ว แนวคิด Political Socialization เน้นการเรียนรู้ทางการเมืองตลอดช่วงอายุของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็ก นอกจากสถาบัน

---

⁸ Steren H. Chaffee, L.S. Ward and L.P. Tipton, "Mass Communication and Political Socialization," Journalism Quarterly. (Vol. 47, Winter, 1975) pp. 647-659.

ครอบครัว การศึกษา ศาสนา และกลุ่มเพื่อนฝูงแล้ว สื่อมวลชนถือว่าเป็นปัจจัยหรือตัวแทนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ทางการ เมืองระบอบประชาธิปไตย

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ทางการเมืองโดยสื่อมวลชน และสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งที่บทบาทของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี จึงจำเป็นต้องศึกษาถึง การเปิดรับสื่อมวลชนและการเรียนรู้ทางการเมืองโดยผ่านสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ซึ่งสามารถศึกษาต่อไปถึง ความสัมพันธ์ของสื่อดังกล่าวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีอันจะเป็นการยืนยันทฤษฎีและแนวความคิดดังกล่าวได้ด้วย

4. การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาถ้าการสื่อสารมีบทบาทต่าง ๆ กัน ต่อเหตุการณ์ทางสังคมซึ่งการสื่อสารเป็นส่วนหนึ่ง การสื่อสารจะไม่เป็นสิ่งสำคัญถ้าการสื่อสารเป็นตัวลงที่ไม่มีอิทธิพลต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมซึ่งก็ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน⁹ การสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา เพราะสามารถช่วยสร้างความปรารถนาใหม่ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมทั่วไปของสังคม ช่วยสร้างผู้นำใหม่ และ สอนให้ประชาชนรู้จักเอาใจ เขาใส่ใจเรา

⁹ I.S. Pool, "The Role of Communication in the Process of Modernization and Technological Change," In Industrialization and Society. Edited by G.F. Hoselitz & W.E. Moore. (N.Y. : Mouton-Unesco, 1960), p. 1.

¹⁰ D. Lerner, The Passing of the Traditional Society. (N.Y.: Free Press, 1958).

ในด้านกรเมืองการสื่อสารก็มีบทบาทในการเมืองระดับชาติ เพราะช่วยให้เห็นการกระทำของบุคคลผู้นำทางการเมือง สอนให้รู้จักเหตุผลทางการเมือง เข้าใจกระบวนการทางการเมือง คาดหมายสิ่งทีน่าจะเกิดขึ้นในอนาคต¹¹

การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชน เป็นพัฒนาการของการสื่อสาร เมื่อสังคมมีการขยายตัวมากขึ้น และมีความก้าวหน้าทางวิทยาการก็จำเป็นต้องมีระบบการสื่อสารที่สามารถส่งสารไปถึงมวลชนที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปได้อย่างทั่วถึง และรวดเร็ว

ระบบการสื่อสารมวลชนหมายถึง แบบแผนของการเชื่อมโยงต่อกัน (linkage pattern) จากผู้ส่งสารจำนวนน้อยไปสู่ผู้รับสารจำนวนมาก

การสื่อสารจะแตกต่างจากการศึกษาระหว่างบุคคลในแง่ที่ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารจากแหล่งหนึ่งไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนไม่มาก มีลักษณะเป็นการส่งผ่านแบบตัวต่อตัวและ เป็นการส่วนตัว ส่วนการสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารจากแหล่งเดียวไปยังผู้รับสารที่เป็นกลุ่มใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจาย การส่งผ่านข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่า แหล่งสารมีลักษณะเป็นองค์การ และเป็นวิชาชีพ

สื่อมวลชน

ความหมาย

สื่อมวลชนคือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ประกาศข่าว ความรู้ และความคิดเห็นให้แก่ผู้สนใจไปพร้อมกัน จะทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เสนอแต่ข่าวสารไม่เสนอความคิดเห็นย่อมนไม่ได้ นอกจากนั้น สื่อมวลชนยังมีหน้าที่เป็น Watchdog หรือสุนัขเฝ้าบ้าน อันหมายถึงการเฝ้าผลประโยชน์ของรัฐบาล ของประชาชน และต้องเป็นการเฝ้าด้วยความเป็นธรรมด้วย

¹¹L.W. Pye (ed.), Communication and Political Development (Prince University Press, 1963), pp. 2-23.

วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์รายวัน และ นิตยสาร โทรทัศน์ ภาพยนตร์
เหล่านี้แหละคือสื่อมวลชน การกระทำสื่อมวลชน สื่อมวลชนตรงกับภาษาอังกฤษว่า
Mass Media และการสื่อมวลชนตรงกับภาษาอังกฤษว่า Mass Communication¹²

หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์ทั้ง 4 อย่างนี้
รวมกันเรียกว่าสื่อสารมวลชน Mass Communication¹³

ฉลองศักดิ์ เขียววิชัย¹⁴ เห็นว่า "ถ้าจะเรียกว่า สื่อมวลชน" ให้เต็ม
ภาคภูมิแล้ว การสื่อมวลชนระหว่างผู้ให้ข่าวสารกับผู้รับข่าว นั้น ผู้รับข่าวควรมีปฏิกิริยา
ตอบโต้ไปมาระหว่างกันด้วย นั่นหมายถึงว่า ผู้ฟังนอกจากจะได้รับข่าวแล้วผู้รับข่าว
หรือผู้ฟังย่อมมีโอกาสในการแสดงทัศนคติ ออกมาได้ด้วย ฉะนั้นการที่เครื่องมือใดก็ตามที่
ให้ข่าวอยู่แต่ฝ่ายเดียว แต่ไม่มีการตอบโต้หรือสะท้อนกลับจากผู้รับข่าว (แม้จะเล็กน้อย)
สิ่งนั้นไม่ใช่สื่อมวลชนที่สมบูรณ์

¹²กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ปาฐกถาเรื่องสื่อมวลชนคืออะไร ในการ
สัมมนาสื่อสารมวลชนครั้งที่ 1 หน้า 21

¹³เรื่องเดียวกัน หน้า 130

¹⁴ฉลองศักดิ์ เขียววิชัย, "สื่อมวลชนกับการพัฒนาการเมือง" ในการ
พัฒนาการเมือง ลิขิต อีร์เวคิน, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา),
หน้า 128.

สื่อมวลชนสามารถมีบทบาทต่าง ๆ ต่อสังคมได้หลายด้าน ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการเสนอและถ่ายทอดข่าวสาร Lasswell ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารประการหนึ่ง คือ การสอดคล้อง และรายงานความเคลื่อนไหวและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (Surveillance)¹⁵ สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวสารที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์จะต้อง เป็น เรื่องที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในแต่ละสังคม

บุญเลิศ ศุภติลก เสนอว่า ในการพัฒนาระบบการเมือง สื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริงมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทในการชักจูงความคิดเห็น แต่เพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและพัฒนาความคิด และ คุณภาพการทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเมือง แทนที่จะมุ่งผลในระยะสั้น ในการโน้มน้าวความคิดเห็น แต่เพียงอย่างเดียว¹⁶

มงคล สมบุญตัน¹⁷ เห็นว่า "การเลือกตั้ง เป็นวิถีปฏิบัติอันหนึ่งในระบอบประชาธิปไตยที่แสดงให้เห็นว่า ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและต่างเวลาใดก็ตามที่มีการเลือกตั้งขึ้นมาหนังสือพิมพ์ก็จะเข้าไปมีบทบาทในการเสนอข่าวสาร บทความ บทวิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบความเคลื่อนไหวทางการเมืองและยังช่วยจุดชนวนความคิด กระตุ้นจิตสำนึกของประชาชน ให้เกิดความรู้สึกนึกคิดอยากเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

¹⁵บุญเลิศ ศุภติลก, "สื่อมวลชน : พลังแฝงในการพัฒนาการเมืองที่ถูกลืม"
วารสารธรรมศาสตร์ : 32.

¹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

¹⁷มงคล สมบุญตัน, "หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นสื่อที่นักการเมืองไม่ควรมองข้าม"
สื่อมวลชนปริทัศน์ 3 (เมษายน-มิถุนายน 2531) : 40

การปกครอง และต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความชอบธรรมความเจริญ อันเป็นผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้รับจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และนักการเมืองที่เขาเลือกเข้าไปเป็นตัวแทนของเขานั้นเอง

โดยบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนเอง ก็ได้ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวสาร การเลือกตั้ง ตลอดจนการเสนอบทความ คอลัมน์ เพื่อรณรงค์ และสร้างจิตสำนึกทางการเมืองแก่ประชาชน จนปรากฏผลว่า การเลือกตั้งซ่อม ส.ส.ที่จังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2531 มีผู้มาใช้สิทธิสูงถึงร้อยละ 75.62 แม้ว่าจะมีบัตรเสียสูงถึงร้อยละ 6.94 ก็ตาม แต่ก็ถือว่ามีคนใช้สิทธิเกินเป้าที่ทางจังหวัดคาดหมายไว้ว่า จะมีผู้มาใช้สิทธิราวร้อยละ 70 จึงนับว่าความสำเร็จครั้งนี้ ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการแสดงบทบาทของสื่อมวลชนนั่นเอง เพราะจากการสุ่มตัวอย่างจากประชาชนทั้ง 7 อำเภอ ที่มาฟังการปราศรัยหาเสียง และที่มาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ปรากฏว่าร้อยละ 60 ต่างตอบว่า ได้ติดตามความเคลื่อนไหวของการเมืองจากสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

2. บทบาทในการให้ความเห็นและชักจูง (Persuasion) คือ มวลชนนอกจากจะสามารถเสนอและถ่ายทอดข่าวสารและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ผู้รับได้ทราบแล้ว ในการถ่ายทอดข่าวสารนั้น สื่อมวลชนยังสามารถเสนอความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ ให้ผู้รับทราบได้รับทราบไปด้วย

3. บทบาทในการให้การเรียนรู้ทางการเมือง ในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางการเมือง สื่อมวลชนก็มีบทบาทในการเป็นตัวการของการเรียนรู้ทางการเมือง เช่นเดียวกับครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน ศาสนา ฯลฯ แต่มักจะจัดอยู่ในประเภทตัวการทุติยภูมิ คือ มีอิทธิพลในทางอ้อมและเป็นตัวการที่จะคอยช่วยเสริมการเรียนรู้ที่เริ่มมาจากในระดับครอบครัวและโรงเรียน

Joseph T. Klapper เห็นว่าสื่อมวลชนมีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลในสังคมไม่มากนัก โดยที่สื่อมวลชนมักจะมีบทบาท ในการ

เสริมอรรถศาสตร์ (predisposition) และทัศนคติที่มีอยู่แล้ว อิทธิพลจากสื่อมวลชน โดยตรงนั้น มักถูกกลบ เลือนโดยอิทธิพลจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคล (interpersonal influence)¹⁸ นอกจากนี้ Klapper เห็นว่าสื่อมวลชน น่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการ เมืองในแง่ของการให้ความรู้ทางการ เมือง สร้างให้เกิดสนใจต่อปัญหาสาธารณะมากกว่าที่มีผลต่อทัศนคติอย่าง เฉพาะ เจาะจงต่อปัญหา การ เมืองที่ยุ่งยากซับซ้อน

การสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) เป็นแบบแผนการสื่อสารดั้ง เดิมในสังคมมนุษย์ ก่อนหน้าที่จะมีระบบการสื่อสารมวลชน เป็น รูปแบบ การสื่อสารอย่างง่าย ๆ คือ การใช้ระบบการติดต่อสื่อสารด้วยปากเปล่าในปัจจุบัน แม้ว่าการสื่อสารมวลชนจะมีบทบาทมากขึ้นในการสื่อสาร แต่ก็ยังคงต้องยอมรับอยู่ว่าการ สื่อสารระหว่างบุคคลยังมีความสำคัญและมีบทบาทแฝงอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็น สังคมสมัยใหม่ หรือสังคมที่กำลังพัฒนา เพียงแต่จะมีอิทธิพลในระดับต่างกัน เท่านั้น

ความสนใจเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ เริ่มมาจากการศึกษาของ Paul F. Lazarsfeld และคณะใน ค.ศ. 1940 พบว่า การตัดสินใจในการลง คะแนนเสียง เลือกตั้งประธานาธิบดี จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลส่วนบุคคล (personal influence) และการสื่อสารแบบตัวต่อมากกว่าอิทธิพลจากสื่อมวลชน นอกจากนี้ยัง พบว่าประชาชนได้ใช้การพบปะพูดคุย เป็นการสื่อสารทางการ เมืองมากกว่าการใช้การ เปิด รับสื่อมวลชนถึงร้อยละ 10¹⁹ Lazarsfeld ได้เสนอสมมุติฐานว่า ความคิดและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งผ่านมาทางสื่อสารมวลชน แทนที่จะเข้าถึงสาธาณชนทั่วไปโดยตรง จะลงไป

¹⁸Joseph. T. Klapper, The Effect of Mass Communication (New York Free Press, 1960), p. 195.

¹⁹Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson and Hazd Gaudet, The People's Choice : How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign. (New York : Colombia University Press, 1948), p. 150.

ถึงกลุ่มบุคคลที่น่าสนใจหรือมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ โดยทางใดทางหนึ่งก่อน กลุ่มนี้จะ เป็นผู้นำทางความคิดเห็นในสังคม (opinion leader) ข่าวสารจะส่งผ่าน จากผู้นำทางความคิดเห็นเหล่านี้ไปยังคนอื่นๆ ที่มีความสนใจน้อยกว่า สมมุติฐานนี้ต่อมา เรียกว่า สมมุติฐานการสื่อสารสองขั้นตอน (hypothesis of two-step flow of communication) ซึ่งแนวความคิดที่สำคัญคือ "ความคิดหรือข่าวสารใด ๆ มักจะ ผ่านจากวิทยุและหนังสือพิมพ์ไปยังผู้นำความคิดเห็นและจากผู้นำความคิดเห็นจะผ่านไปยังกลุ่มที่มี ความกระตือรือร้นน้อยกว่า"²⁰

ตามแนวความคิดของนักวิชาการกลุ่มนี้ ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจาก บุคคลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนโดยตรง Elihu Katz และ Lazarsfeld ให้ความสำคัญกับอิทธิพลของบุคคลในการสื่อสารอย่าง มาก ก่อนที่จะทำความเข้าใจกับลักษณะการ เปิดรับ และปฏิกิริยาต่อสื่อมวลชนจะต้องศึกษา เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านการติดต่อระหว่างบุคคลก่อน²¹ องค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร ระหว่างบุคคลคือผู้นำทางความคิดเห็น สภาวะผู้นำทางความคิดเห็นสภาวะผู้นำทางด้าน ความคิดเห็น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัวเพื่อนบ้าน ไม่ใช่ สภาวะผู้นำที่เห็นเด่นชัดและเป็นทางการ แต่ภาวะผู้นำทางความคิดเห็น เป็นสิ่งที่เกือบมองไม่ เห็นเป็นภาวะผู้นำในระดับบุคคลในการติดต่อกันอย่างปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน

Lazarsfeld และคณะได้อธิบายถึง กระบวนการของการสื่อสารระหว่าง บุคคลว่า กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นในโอกาสที่เหมาะสม และอาจมีการยับยั้งทวนได้จน เกิดความสนใจแก่ผู้รับสาร และแก้ไขจนเกิดความเข้าใจผิดพลาดให้น้อยที่สุด ข่าวสาร หรือข้อมูลที่จะส่งผ่านได้นั้นจะได้รับการปรับ เปลี่ยนจะมีลักษณะเรียกร้องความสนใจ (appeal) สอดคล้องกับแรงจูงใจ (motivation) และลักษณะธรรมชาติของ

²⁰Ibid. p. 151.

²¹Elihu Katz and Paul F. Lazarsfeld, Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications. (Glencoe : Free Press, 1955), p. 33.

ผู้รับสาร ถ้าข้อมูลและสารที่ส่งผ่านไปนั้นได้รับการปฏิเสธ ผู้ส่งสารหรือผู้นำทางความคิดเห็นนั้น ก็สามารถชี้แจงโต้แย้งให้เหตุผลเพิ่มเติมได้ จัดว่าเป็นการสื่อสารที่ได้รับผลสะท้อนกลับมา (feedback) ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ผู้ส่งสารยังสามารถอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวและสถานภาพทางสังคมของผู้ส่งสารก็จะทำให้มีการรับสารได้ดี

ผู้นำทางความคิด เห็นจะเป็นผู้รับสื่อมวลชนและแหล่งข้อมูลที่เป็นทางการต่าง ๆ มากกว่าผู้อื่น นอกจากนี้ผู้นำทางความคิด เห็นจะมีการติดต่อกับผู้นำทางความคิด เห็นคนอื่น ๆ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มากกว่าผู้อื่น

ถ้าพิจารณาถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลในรายละเอียดไปอีก Katz และ Lazarsfeld เสนอว่าจะสามารถแยกลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลออกได้เป็น การส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร (Transmission of information) และการส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดเห็น (Transmission of influence) ความแตกต่างของการสื่อสารระหว่างบุคคลสองลักษณะนี้ อาจดูได้จากบุคคลที่เป็นตัวกลางระหว่างสื่อมวลชน หรือแหล่งข้อมูลกับประชาชนว่าบุคคลนั้นทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ ตามที่สื่อมวลชน เสนอมา เท่านั้นหรือบุคคลนั้นจะมีบทบาทในการ เสนอความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับข่าวสารนั้นด้วย ซึ่งเป็นการพยายามโน้มน้าวความคิดเห็นของผู้รับสารให้คล้อยตามคนไปด้วย บุคคลในประเทศแรกนั้นอาจเรียกว่าผู้ส่งสาร (information transmitter) ส่วนในประเทศหลังจะเรียกว่า ผู้ส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดเห็น (influential) Katz และ Lazarsfeld เห็นว่าผู้นำทางความคิด เห็นมักมีลักษณะ เป็นผู้ส่งผ่านอิทธิพลทางความคิด เห็นมากกว่าที่จะ เป็นผู้ส่งผ่านข่าวสารอย่างเดียว

²²Everette M. Rogers กล่าวถึง ความเปลี่ยนแปลงอัน เกิดขึ้นได้ในกรณีที่คน เราได้มีการติดต่อกับผู้อื่นเช่น พระ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การติดต่อกับญาติ เพื่อนฝูงที่รู้จัก หรือ เจ้าหน้าที่ของบ้าน เมืองก็อาจมีผลต่อการพัฒนาได้ สื่อมวลชนมีความสำคัญในการ เพิ่มความรู้ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลช่วยให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ

²²Everette M. Rogers and Floyd F. Shoemaker, Communication of Innovation (New York: Free Press 1971), p. 145.

สื่อบุคคล

การใช้สื่อบุคคลเป็นการสื่อสารซึ่งหน้า ผู้รับสารสามารถโต้ตอบไปยังผู้ส่งสารได้ทันที สามารถชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในลักษณะที่สื่ออื่น ๆ ไม่สามารถทำได้สะดวกนัก ข้อดีของสื่อมวลชนก็คือ

1. การสื่อสารโดยใช้สื่อมวลชนเป็นการสื่อสารแบบทิศทางเดียว ดังนั้น ผลย้อนกลับจะเป็นไปได้ช้ามาก หรืออาจไม่มีผลย้อนกลับเลย แต่การสื่อสารโดยใช้สื่อสารแบบสองทางมีผลย้อนกลับและอาจเกิดขึ้นได้รวดเร็ว
2. การสื่อสารโดยใช้สื่อมวลชนนั้น ผู้รับสารจะเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ (mass) และอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย แต่การสื่อสารโดยใช้สื่อบุคคลนั้น กลุ่มผู้รับจะมีขนาดเล็กหรือ เป็นไปในลักษณะบุคคลต่อบุคคล
2. ในการใช้สื่อมวลชนนั้น เราไม่สามารถบอกได้ว่า ผู้รับแต่ละคน เป็นใคร เพียงแต่ทราบว่าเป็นคนกลุ่มใดเท่านั้น เช่น เป็นกลุ่มนักเรียน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้นแต่การใช้สื่อบุคคลนั้น เราจะทราบได้ว่าผู้รับแต่ละคนเป็นใคร
4. ในการใช้สื่อมวลชนนั้น เราสามารถส่งสารไปยังประชาชนที่อยู่ห่างไกลในท้องถิ่นทุรกันดาร เป็นการเสริมสร้างความรู้และเจตคติให้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันในคนกลุ่มใหม่ ซึ่งเป็นการประหยัดเวลา มีความรวดเร็ว ซึ่งในกรณีเช่นนี้สื่อบุคคลมีข้อจำกัดไม่สามารถกระทำได้
5. ในการส่งสารไปยังผู้รับซึ่งมีขนาดใหญ่ นั้น ค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อมวลชนจะน้อยกว่าการใช้สื่อบุคคล
6. วิธีการรับสาร ผู้รับสารจากสื่อมวลชน จะรับสารโดยวิธีการสื่อสารบุคคล ถึงแม้ว่าผู้ส่งสารจะส่งสาร เพื่อผู้รับสารกลุ่มใหญ่ ซึ่งได้เปรียบสื่อบุคคลในแง่การถ่ายทอดข่าวสารพร้อม ๆ กัน เนื้อหาอย่างเดียวกัน

อย่างไรก็ตามสื่อบุคคลก็มีข้อเสียเปรียบเช่นกัน ทั้งนี้เพราะ สื่อบุคคลเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ มีเจตคติ ความเชื่อ และความรู้ ประสบการณ์อยู่ในตัวเอง ด้วย ความเป็นมนุษย์ สื่อบุคคลจะมีกระบวนการเลือกรับสาร เลือกจดจำสาร ตลอดจนการเลือกถ่ายทอดสารตามความรู้สึกนึกคิดและวิธีการของตนเองด้วย

ในการใช้สื่อบุคคลให้มีประสิทธิภาพนั้น เราควรจะต้องพิจารณาถึง คุณสมบัติของ สื่อบุคคลดังต่อไปนี้

1. มีทักษะในการสื่อสาร คือ มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง มีวิธีการพูดที่ดี ซึ่งจะทําให้ สารที่ถ่ายทอดไปนั้นคงความถูกต้องและน่าสนใจอยู่เสมอ
2. มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ๗ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีผู้รับสาร จึงจะพอใจที่จะสื่อสารด้วย
3. มีเจตคติที่ดีต่องานของตน มีความพอใจในงานของตน ซึ่งจะมีผลทําให้งานมี คุณภาพ และบรรลุเป้าหมายเร็วขึ้น
4. มีเจตคติที่ดีต่อผู้ส่งและรับสารอันจะเป็นการนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก่อ ให้เกิดความพอใจในการสื่อสารระหว่างกัน และความเข้าใจที่ดีต่อกัน
5. มีอุปนิสัยชอบถ่ายทอดสารหรือชี้แจงให้เกิดความเข้าใจ เมื่อเกิดปัญหาในการ สื่อสาร ถ้าตัวผู้ทําหน้าที่สื่อบุคคลไม่ชอบการสื่อสาร หรือไม่ชอบอธิบายอะไรให้แจ่มแจ้ง โอกาสที่สารที่ส่งไปนั้นจะถูกบิด เบือนหรือผิดไปจากความเป็นจริงได้ง่าย

6. มีอุปนิสัยชอบใฝ่หาความรู้ ใฝ่ศึกษา คุณสมบัติเช่นนี้จะนำไปสู่ ความสามารถในการถ่ายทอดสูง และจะมีความรู้เพียงพอที่จะอธิบาย ยกตัวอย่าง เพื่อสร้างความเข้าใจให้ เกิดขึ้นแก่ผู้รับสาร มิได้หมายถึงการมีความรู้มากทําให้บิด เบือนข่าวสารได้มาก สื่อบุคคลจะต้อง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ พูดตามความเป็นจริง

7. มีความสามารถในการประเมินถ่ายทอดข่าวสารและปรับปรุงวิธีการถ่ายทอดอยู่ เสมอ เพื่อให้การส่งและรับสารมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น

ในปัจจุบันการพัฒนาประเทศ สื่อบุคคลได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นงาน ด้านการศึกษาสาธารณสุข หรือ งานด้านอื่น ๆ ที่ประเทศ ต้องการเร่งพัฒนาอย่างรวดเร็ว บทบาทของสื่อบุคคลในที่นี้คือบทบาทผู้นำความคิดอย่างเป็นทางการ

5. การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ก. ความหมายการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) มีความหมาย

หลายประการด้วยกัน ความหมายกว้าง ๆ คือ กิจกรรมของประชาชนทุกระดับของระบบการเมือง เช่น ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการลงคะแนนเสียง เลขานุการของรัฐบาลเข้าร่วมในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และบางครั้งถ้อยคำนี้สามารถใช้กับการทำตนเองให้เข้ากับการเมืองมากกว่ากิจกรรม เช่น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยให้ความสนใจต่อการเมืองและในบางครั้งยังหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมนอกระบบการเมือง เช่น ครอบครัว โรงเรียน เป็นต้น

ความหมายของคำว่า การเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในพจนานุกรม หมายถึง หลักการที่บุคคลจะได้รับผลประโยชน์โดยการตัดสินใจซึ่งกระทำโดยสถาบันทางการเมือง และสังคมจะต้องร่วมในการตัดสินใจนั้นด้วย²³

กิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิกและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทางการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สถาบันทางการเมืองกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกิจกรรมทางการเมืองนั้น²⁴

และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความหมาย 2 ประการ คือ

1. การเข้ามามีส่วนร่วมของปัจเจกชนในกิจกรรมทางการเมือง

²³Alan Bullock and Oliver Stallybrass (eds.), The Harper Dictionary of Modern Thought. (New York : Harper and Row Publisher, 1977), p. 458.

²⁴Geoffrey K. Roberts, A Dictionary of Political Analysis. (Great Britain : Longman, 1971), p. 145.

2. อัตราส่วนร้อยละของประชากรที่ให้สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมในการปกครอง²⁵
Myron Weiner ได้รวบรวมและให้คำจำกัดความการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
ที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ต่าง ๆ กันในขอบเขตความสนใจต่าง ๆ ดังนี้²⁶

1. การกระทำในเชิงสนับสนุนและเรียกร้องต่อผู้นำรัฐบาล
2. ความหมายที่สำเร็จผลในการส่งผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงเฉพาะถึง การกระทำของพลเมืองที่ได้รับการรับรองว่าถูกต้องตามกฎหมาย
4. นักคิดแนวประชาธิปไตยโดยบางกลุ่มเห็นว่า การมีตัวแทน (representation) เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสังคมขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนมาก เพราะประชาชนนับล้าน ๆ คนย่อมไม่สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการของรัฐบาลได้โดยตรงอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ความห่างเหินทางการเมือง (alienation) ก็อาจถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความห่างเหินทางการเมืองเป็นความรู้สึกอย่างรุนแรงที่จะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากเห็นว่าแม้เข้ายุ่งเกี่ยวก็ไม่ทำให้เกิดผล มองไม่เห็นประโยชน์ของกิจกรรมทางการเมืองซึ่งแตกต่างจากความเฉื่อยชาเมินเฉยทางการเมือง

²⁵Hugo F. Reading. A Dictionary of the Social Sciences (London : Routledge Kegan Paul, 1977). p. 146.

²⁶Myron Wiener, "Political Participation : Crisis of Political Proceeded in Leonard Binder (ed). Crises and Sequences in Political Development (Princeton: Princeton University Press, 1971). PP. 161-163.

กล่าวคือการขาดความสนใจโดยสิ้นเชิง และไม่กระทำการใด ๆ ทางการเมืองเลย

6. ผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง (participant) หมายถึงผู้ที่กระตือรือร้นที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับทางการเมือง เช่นการเข้าร่วมประชุมทางการเมือง เป็นสมาชิกพรรคการเมือง และสนใจกับปัญหาสาธารณะ ฯลฯ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในความหมายนี้ อาจรวมถึงกิจการที่ไม่ชัดเจนเท่าการลงคะแนนเสียง บางครั้งแม้จะไม่ไปลงคะแนนเสียง แต่มีการติดตามข่าวสารการเมือง การถกเถียงแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาทางการเมือง ก็ถือว่ามีส่วนร่วมทางการเมือง
7. การกระทำที่ "ต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวา" (persistence confinuum) ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่มีความเป็นสถาบันและมีการจัดตั้ง หรืออาจเป็นการกระทำที่ประทุขึ้นทันทีทันใด
8. ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของระบบราชการและข้าราชการ
9. ในบางความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง เฉพาะกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติเท่านั้น
10. การกระทำที่มีลักษณะ เป็นการกระทำทางการเมือง (political act)

Myron Weiner ได้สรุปว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง การปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์การหรือไม่ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมุ่งประสงค์ที่จะไปมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะการบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับไหนของรัฐบาลระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ"²⁷

จากความหมายนี้ ไวน์เนอร์ ได้เน้นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ประเด็น คือ ต้องเป็นการกระทำ (action) มิได้หมายรวมถึงทัศนคติหรือความรู้สึกด้วย

²⁷ Ibid., p. 164.

ประการที่สอง หมายความว่าเฉพาะกิจกรรมหรือกระทำที่เป็นไปโดยสมัครใจ (voluntary) จึงไม่รวมถึงการกระทำที่ไม่ได้เป็นไปโดยสมัครใจ เช่น การถูกกฎหมายเกณฑ์ทหาร หรือ การเสียภาษี และประการที่สาม การใช้ความหมายนี้ต้องมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า ในระบบการเมืองนั้น ประชาชนสามารถมีส่วนในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล²⁸

Nie และ Verba ได้ให้คำจำกัดความการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้าง ๆ ว่า "กิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกต้องตามกฎหมายของประชาชนซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยตรงมากหรือน้อย ต่อการมีอิทธิพลต่อการเลือกของเจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือการกระทำที่ดำเนินการ โดยได้เน้นว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้อง เป็น

1. เรื่องกิจกรรมของพลเมือง เฉพาะบุคคลรวมทั้งผู้ซึ่งไม่คอยกระตือรือร้นต่อกฎหมาย แต่รวมทางด้านการเมืองโดยอาชีพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐบาล เจ้าหน้าที่พรรคการเมือง และพวกเขาเสียงอาชีพ

2. กิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งการเลือกของเจ้าหน้าที่รัฐบาล หรือการเลือก ที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐบาล

3. การเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรม

นั่นคือ การเข้ามีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งมีโอกาสกระทำกิจกรรมทางการเมืองตามกฎหมายกำหนดโดยเฉพาะสิทธิที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งครั้งสำคัญ ๆ สิทธิจะเข้าสมาคมหรือรวบรวมพรรคการเมือง หรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องทางการเมืองกลุ่มอื่น ๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิสำคัญเกี่ยวกับการพูด การประชุมและการพิมพ์อย่างอิสระ²⁹

²⁸Ibid., p. 165.

²⁹Norman H. Nie and Sidney Verba, "Political Participation," in Handbook of Political Science & Non Governmental Politic," eds. Fred I. Greenstein and Nelson W. Folsby (Reading, Mass : Addison-Westley Publishing Co., 1975), 4 : 1.

Lester W. Milbrath และ M.L. Goel อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำของบุคคลเพื่อพยายามมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบการเมือง จากความหมายนี้ มิลแบรทจึงเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองกินความรวมถึงบทบาทของประชาชนในการกระทำใด ๆ เพื่ออิทธิพลต่อผลที่ออกมาทางการเมือง³⁰

Herbert McClosky ให้ความเห็นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังนี้การกระทำ โดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม เพื่อมีส่วนในการคัดเลือกผู้ปกครองและการกำหนดนโยบาย สาธารณะ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมกิจกรรมเหล่านี้ได้แก่การลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง การสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายพูดคุยในประเด็นทางการเมืองการร่วม ประชุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในด้านการเงิน การ ติดต่อกับผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ยังรวมถึงการสมัคร เข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นทางการ ช่วยเขียนสุนทรพจน์ในการหาเสียง ช่วยในการรณรงค์หาเสียง และสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง

สำหรับHuntington และ Dominguez ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทาง การเมือง หมายถึง "กิจกรรม หรือ การกระทำของประชาชน ที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้น เป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้อง ตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมถึง การเลือกตั้ง ก้าร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวเพื่อกดดัน รัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง"³¹

³⁰Lestry W. Milbrath and M.L. Goel Political Participation: How and Why People get Innolved in Politics (Chicago : Rard McNally, 1977), p. 2.

³¹Samuel P. Huntington and George I Dominguez, "Political Development," in The Handbook of Political Science. Volume 3, p. 33.

ในผลงานอีกชิ้นหนึ่งของ Huntington ซึ่ง เสนอร่วมกับ Joan M. Nelson เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในประเทศกำลังพัฒนา ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่น่าสนใจไว้ดังนี้

"การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคนที่มีความมุ่งหมาย เพื่อจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล"³² โดยฮันติงตันได้พิจารณาถึงแง่มุมที่สำคัญของนิยามนี้ในการกำหนดขอบเขตความหมายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นหมายถึง เฉพาะการกระทำไม่รวมทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดา ไม่ใช่ นักการเมืองอาชีพ (political Professional) เช่น ผู้สมัคร เข้ารับการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง กิจกรรมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดา นั้น จะมีลักษณะเป็นช่วงๆ ไม่ต่อเนื่อง (Intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา (Part-time) และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังหมายความ เฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ทั้งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรคุณค่าที่มีอยู่จำกัดในสังคม ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อกดดันหรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล และไม่ว่ากิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อาจเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเอง หรือถูกชักจูงระดม หลังให้เข้าร่วมก็ได้³³

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในแต่ละสังคมการเมือง ประชาชนบางคนเท่านั้นที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองหาใช่ทั้งหมดไม่ ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เหล่านั้นจะมีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน ในปัจจุบันนี้กระบวนการทางการเมืองก็ยังมีหลากหลายยิ่งขึ้นตามไปด้วย ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พบเห็นอยู่ในระบบการเมืองส่วนใหญ่ดังนี้

³²Huntington and Nelson, No Easy Choice, p. 4.

³³Ibid., p. 4-7.

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สำหรับประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยที่มี
 ตัวแทนซึ่งปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์นั้น วิธีดังกล่าว เป็นวิธีการหลักที่ปรากฏอยู่ทั่วไปของการ
 เข้ามีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่
 ประชาชนกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีอิทธิพลต่อผู้นำในระบบการเมือง โดยทำให้
 ผู้นำต้องปรับนโยบายของตน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน แต่การเลือกตั้งดังกล่าว
 จะต้อง เป็นไปอย่างกว้างขวางและไม่มี การจำกัดคุณสมบัติโดยไม่จำเป็น

Sydney Verba และคณะ เห็นว่า การลงคะแนนเสียง เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม
 ร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง
 ได้ แต่อาจจัดอยู่ในประเภทที่ใกล้เคียงกับกิจกรรมแบบรักชาติหรือแสดงความจงรักภักดีต่อ
 ระบบการเมือง เช่น การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย ผู้ที่ลงคะแนนเสียงมักจะเป็นผู้ที่มี
 ความสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง มีความสำนึกเกี่ยวกับบรรทัดฐานของสังคม และการเป็นสมาชิก
 ที่ดีของชุมชน การลงคะแนนเสียงไม่อาศัยการสื่อสารและแรงจูงใจมากเหมือนการเข้าร่วม
 ส่วนร่วมในรูปแบบอื่น ๆ บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงนั้นอาจไม่เห็นความสำคัญของการกระทำ
 ของตนต่อผลทางการเมืองก็ได้ บุคคลเหล่านี้ อาจไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองในรูปลักษณะ
 อื่นใดเลย และในทางกลับกันผู้ที่เข้าร่วมร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นในรูปแบบอื่น ๆ
 ก็อาจไม่ไปลงคะแนนเสียงก็ได้

ในการศึกษาวิจัยมักนิยาม แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 จากจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (VOTING TURNOUT) แต่วงการรัฐศาสตร์ยังพบความสัมพันธ์
 ของตัวเลขนี้กับพฤติกรรมทางการเมือง ในแง่ต่างๆ น้อยมาก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาเปรียบ
 เทียบกับกิจกรรมทางการเมืองของบุคคลในช่วงตลอดชีวิตแล้ว การพิจารณาการไปออกเสียง
 เลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียวจะเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยสมเหตุสมผล เพราะเป็นการกระทำในช่วง
 เวลาสั้น ๆ ขณะที่รูปแบบการมีส่วนร่วมการเมืองแบบอื่น ๆ เช่น การติดตามข่าวสารการเมืองจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ หรือการช่วยหาเสียงเลือกตั้ง การร้องเรียนผล
 ประโยชน์จากผู้ปกครอง ฯลฯ นั้นใช้ระยะเวลายาวนานตัวเนื่องมากกว่า แต่เมื่อพิจารณา

รวม ๆ แล้ว " การตัดสินใจลงคะแนนเสียง เลือกตั้งสามารถกำหนดความเป็นไปของรัฐบาล หรือการปกครองได้ทันทีทันใด คือบอกได้ว่า ใครอยู่ใครไปได้ทันที การไปใช้สิทธิออกเสียง เลือกตั้งจึงมีความหมายมาก

2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง หมายถึง การชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียง เลือกตั้งให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน การทำงานให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัคร เข้ารับการเลือกตั้งอย่างกระตือรือร้น การเข้าร่วมประชุมหรือการประชุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมืองและผู้สมัคร เข้ารับการเลือกตั้ง รวมทั้งการเป็นสมาชิกชมรมทางการเมือง แต่ Nie เห็นว่า การเข้าช่วยพรรคการเมือง และการช่วยรณรงค์หาเสียง เป็นกิจกรรมที่ยุ่งยากกว่าและต้องการแรงจูงใจมากกว่า ทำให้ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมนี้มีจำนวนน้อยกว่าการออกเสียง เลือกตั้งแต่อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมมิได้จำกัด เฉพาะแก่การลงคะแนนเสียง เลือกตั้งอย่างเดียว การรณรงค์หาเสียงการสมัคร เข้ารับการเลือกตั้งก็ควรที่จะนำมาพิจารณาด้วย

3. กิจกรรมของชุมชน เป็นการเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม หรือองค์การที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองและสังคม โดยการแสดงออกต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม ในรูปของการเข้าร่วม เป็นสมาชิกขององค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาสาธารณะ แต่ทั้งนี้กลุ่มดังกล่าวต้องไม่ใช่องค์กรของรัฐบาล อันดิงตัน เรียกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ว่า "กิจกรรมเชิงองค์การ" (Organizational Activities) ซึ่งหมายถึง การเข้าเป็นเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรที่มีเป้าหมายสำคัญและเด่นชัด ในอันที่จะเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐ โดยที่อาจจะ เป็นจุดมุ่งหมายในเรื่องผลประโยชน์หรือปัญหา เฉพาะเรื่องหรือเรื่องทั่ว ๆ ไปก็ได้ กล่าวได้ว่า การที่บุคคลเข้า เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์การประเภทนี้แม้บุคคลนั้นจะไม่ได้ลงมือกระทำการ เพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาลด้วยตนเอง ก็ถือว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหนึ่ง

4. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เป็นการกระทำของแต่ละบุคคล เป็นเอกเทศ ต่อปัญหาเมืองและสังคม การที่ประชาชนได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาใด ๆ เฉพาะของ

คนหรือครอบครัว หรือในบางทีก็เป็นเรื่องของปัญหาส่วนรวมของบ้านเมือง แต่ว่าเป็นการติดต่อโดยประชาชน Sydney Verba และคณะเรียกการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ว่า "การเข้ามีส่วนร่วมในวงแคบ" (Parochial participation) หรือ "การติดต่อเฉพาะเรื่อง" (Particularized contacting) ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้จึงมีความสัมพันธ์กับรูปแบบอื่น ๆ น้อยมาก

5. การชักจูง (Lobbying) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของความพยายามของบุคคลในอันที่จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้นำในระบบการเมือง เพื่อเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจหรือปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชน ซึ่งมักอยู่ในรูปการกระทำ เพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านร่างกฎหมาย

6. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการประท้วงและการใช้ความรุนแรง Milbrath กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวได้แก่ การเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะ การจลาจล การก่อความวุ่นวาย เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขในสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง อาจเป็นการกระทำโดยเปิดเผยในรูปของการชุมนุม การเดินขบวน ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง กฎหมายและนโยบายที่เห็นว่าไม่ถูกต้องนั้น ซึ่งเป็นการประท้วงในรูปซ่อนเร้น

7. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทบาทผู้สื่อข่าวสาร (Communicator) การที่บุคคลติดตามข่าวสารทางการเมืองการปกครอง การส่งจดหมายแสดงการสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมือง ในนโยบายที่เห็นว่าเหมาะสมถูกต้องและสั่งหนังสือร้องเรียนต่อการดำเนินงานที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง รวมไปถึงการพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นของตนต่อรัฐบาล การส่งข้อความ ความคิดเห็นไปยังสื่อมวลชนต่าง ๆ ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการแลกเปลี่ยนด้านวาจา และผู้ที่จะมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะเป็นผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างดีมีความสนใจทางการเมืองและมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับสูง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1. จากรายงานวิจัย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531³⁴ ซึ่งได้สัมภาษณ์ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง วิธีการหาเสียงที่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองนำมาใช้ พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 ปรากฏผลดังนี้

- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิง มีความรู้เกี่ยวกับวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งชาย เพียงเล็กน้อยเท่านั้น
- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิง มีความรู้เกี่ยวกับที่เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าชาย
- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิง ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากหนังสือพิมพ์มากกว่าชายเพียงเล็กน้อย
- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งชายได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากโทรทัศน์มากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิง ประมาณร้อยละ 3
- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งชายได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากเจ้าหน้าที่มากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิง เล็กน้อยเพียงร้อยละ 5
- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิงได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากกรรมการหมู่บ้านมากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งชายเพียงเล็กน้อยร้อยละ 1

³⁴รายงานวิจัย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, หน้า 13.

- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิงและชาย ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากผู้สมัครรับเลือกตั้งพอ ๆ กัน
- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหญิง ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากญาติมากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งชายเล็กน้อยประมาณร้อยละ 7

2. เสรี วงษ์มณฑา³⁵ ได้สำรวจความเห็นทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 640 คน ในปี 2520 พบว่า

2.1 นักศึกษาไทยในปัจจุบันให้ความสนใจต่อการเมืองมากกว่าในสมัยก่อน แหล่งข่าวสารการเมืองที่สำคัญได้แก่ หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ส่วนสื่อประเภทวิทยุและโทรทัศน์นั้น ให้บริการด้านความบันเทิงเสียมากกว่า

2.2 การที่นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุและโทรทัศน์นั้น มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ความสำคัญทางการเมือง ยิ่งให้ความสนใจและรับฟังข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนมากเท่าไร ก็ยังมีแนวโน้มตระหนักถึงความสำคัญของการเมืองตามไปด้วย

2.3 การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่นการสื่อสารระหว่างเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องมีผลต่อความสนใจและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักศึกษาอย่างมาก

2.4 กลุ่มนักศึกษาที่มีความรู้สึกนึกคิดโน้มเอียงไปทางฝ่ายซ้ายหรือฝักใฝ่ลัทธิเสรีนิยมนั้น มีแนวโน้มจะอาศัยการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่นการประชุมถกเถียงปัญหาเป็นสื่อกลางและแหล่งข่าวมากกว่าใช้สื่อมวลชน ยิ่งนักศึกษามีความโน้มเอียงไปทางซ้ายมากเท่าไร อัตราการพบปะถกเถียงปัญหายิ่งมากตามไปด้วย

³⁵Seri Wongmonta, "Psychological and Sociological Factors. need for Orientation, and Political Communication Behavior among Thai University Students. A case Study of Use and Gratifications. " (Unpublished Ph.D. Dissertation in Journalism, Southern Illinois University at Carbondale, U.S.A. 1978) p. 254.

2.5 นิสิตนักศึกษาที่รู้สึกว่าการเรียนรู้ทางการเมืองเพิ่ม ส่วนใหญ่จะมีการพบปะสังสรรค์และถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่นมาจนเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้นอกจากจะช่วยให้รู้รายละเอียดและเข้าใจปัญหาการเมืองดีขึ้น ยังเป็นการผ่อนคลายความรู้สึกที่ถูกกดดันด้วย

3. เจตนีย์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว³⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร" ในปี 2523 โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรกรรมและกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 295 คน พบว่า

3.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดคือการสื่อสารในกลุ่มเพื่อน รองลงไปคือลักษณะครอบครัวแบบ concept-Oriented การเปิดรับสื่อมวลชน (ซึ่งหมายถึงการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุและการชมโทรทัศน์) และการศึกษาตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุดคือ ลักษณะครอบครัวแบบ concept-Oriented ส่วนกลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน

3.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ รองลงไปคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อนและการศึกษาตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็คือการอ่านหนังสือพิมพ์ เช่นเดียวกัน

³⁶เจตนีย์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว, "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524) หน้า 70-73

3.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองมากที่สุดคือ การเปิดรับสื่อมวลชน (ซึ่งหมายถึงการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุและการชมโทรทัศน์) รองลงมาได้แก่ การมีประสบการณ์ทางการเมืองและการสื่อสารระหว่างบุคคลตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม ปรากฏว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสนใจทางการเมืองของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุดคือ การเปิดรับสื่อมวลชน (การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ การชมโทรทัศน์) ส่วนของกลุ่มทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน

3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทั้งสองที่สำคัญที่สุดคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน รองลงไปได้แก่การมีประสบการณ์ทางการเมือง และลักษณะครอบครัวแบบ Concept-Oriented ตามลำดับ แต่เมื่อแยกพิจารณาแต่ละกลุ่ม ปรากฏว่าทั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มทำงานโรงงานอุตสาหกรรม ต่างก็มีปัจจัยการสื่อสารในกลุ่มเพื่อน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด

4. อ่ำพล สิงห์โกวิทน์และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์³⁷ ได้สำรวจอิทธิพลการสื่อสารต่อความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

4.1 การฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์ส่วนสำคัญที่ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นชนบทมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

4.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่นการประชุมชี้แจงข้อราชการของกำนันผู้ใหญ่บ้าน และการบอกกล่าวของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่ช่วยสร้างความตื่นตัว และความเข้าใจทางการเมือง

³⁷อ่ำพล สิงห์โกวิทน์ และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์, รายงานการวิจัยเรื่อง "ความตื่นตัวทางการเมืองกับการสื่อสาร", (คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป. ม.ป.ท.)

4.3 กระบวนการสื่อสารแบบสองจังหวะ (Two-Step Flow of Communication) คือใช้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลผสมกัน เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนในเขตชนบทของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีให้ผู้ข่าว เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือ เป็นคนที่มีลักษณะดึงดูดใจคนฟัง และสามารถเข้ากับชาวบ้านได้

5. บุญเลิศ ศุภคิลก³⁸ ได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของบุคคลในกรุงเทพมหานครจำนวน 150 คน เมื่อเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ 2522 เพื่อศึกษาถึงการทำหน้าที่กำหนดวาระ (Agenda-setting) ของหนังสือพิมพ์พบว่า การที่สื่อหนังสือพิมพ์เลือกเสนอข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองและ เศรษฐกิจมากขึ้นน้อยแค่ไหน หรือในลักษณะใดนั้น มีผลทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักหรือรับรู้ความสำคัญของปัญหานั้นด้วย

6. ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว³⁹ ได้ศึกษาเรื่อง "ข่าวสารการเมืองของคนไทยพบว่า ความรู้ข่าวสารการเมืองของคนไทยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงรับข่าวสารการเมืองจากหนังสือพิมพ์มากกว่าจากแหล่งอื่น ๆ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีข่าวสารการเมืองสูง-ต่ำ แตกต่างกันได้แก่ ชั้นทางสังคม (social class) โดยเฉพาะระดับการศึกษา รายได้และเพศ การฟังระดับข่าวสารการเมืองสูง-ต่ำ แตกต่างกัน บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูง ยังมีความรู้สึกเห็นห่างทางการเมืองสูง นอกจากนั้นยังพบด้วยว่า ผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงกว่ารับรู้และเห็นความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของสถาบันและองค์การต่าง ๆ ของรัฐ มีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอัตราการไปใช้สิทธิออกเสียง เลือกตั้งที่เกิดจากความสำนึกของตนเองสูงกว่าผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองต่ำกว่าอีกด้วย

³⁸ บุญเลิศ ศุภคิลก, "สื่อมวลชน : พลังแฝงในการพัฒนาการเมืองที่ถูกลืม"
วารสารธรรมศาสตร์ : 39-44.

³⁹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย, (กรุงเทพ : เจ้าพระยา
การพิมพ์, 2526), หน้า 34.

7. เสน่ห์ นนทะโชติ⁴⁰ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสื่อสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย" ที่บ้านวังคล้า อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 750 คน ในปี 2526 พบว่า

7.1 ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูงมีแนวโน้มจะมีระดับการเข้าร่วมทางการเมืองก่อนข้างสูงกว่าผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองต่ำ

7.2 บุคคลที่ใช้ช่องทางการเปิดรับสื่อมวลชนในการรับข่าวสารทางการเมืองมีแนวโน้มที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ใช้ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล

7.3 ผู้ที่มีระดับการสื่อสารการเมืองสูง จะมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทางการเมืองด้วยสำนึกของตนเองขณะที่ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองก่อนข้างต่ำ มักจะเข้าร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลังจากผู้อื่น

7.4 ประชาชนในชนบทที่ได้รับข่าวสารจากช่องทางการเปิดรับสื่อมวลชนในระดับที่สูงกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเฉลี่ยจะเข้าร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง แต่ผู้ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับที่สูงกว่าการเปิดรับสื่อมวลชน โดยเฉลี่ยจะเข้าร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลังของผู้อื่น

8. พรทิพย์ เย็นจะบก⁴¹ได้วิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อ

⁴⁰ เสน่ห์ นนทะโชติ. "การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านวังคล้า อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526).

⁴¹พรทิพย์ เย็นจะบก "การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับพฤติกรรมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี เขตเทศบาลนครเชียงใหม่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527)

มวลงชนกับพฤติกรรมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ :
 กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาในครั้งนี้คือสตรีจำนวน 268 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. สตรีที่มีการศึกษาและอาชีพแตกต่างกัน มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารการเมืองแตกต่างกัน แต่สตรีที่มีอายุและรายได้แตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันในความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสาร
2. สตรีที่มีอายุ การศึกษา และอาชีพแตกต่างกัน ใช้สื่อในการเปิดรับข่าวสารการเมืองในจำนวนที่แตกต่างกัน แต่สตรีที่มีรายได้แตกต่างกัน ใช้สื่อในการเปิดรับข่าวสารการเมืองในจำนวนที่ไม่แตกต่างกัน
3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมืองในเรื่องการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ อายุ และการสื่อสารระหว่างบุคคล
9. อัครเมศวร์ ทองนวล⁴² ได้วิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ.อัญบุรี จ.ปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูในสังกัดดังกล่าว 151 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. เพศมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการสื่อสารการเมือง กล่าวคือครูเพศชายมีแนวโน้มที่จะมีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าครูเพศหญิง และเมื่อพิจารณาแยกตามแหล่งข่าวสารต่าง ๆ ก็พบว่า ครูเพศชายมีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าครูเพศหญิงในทุก ๆ แหล่งข่าวสาร
2. ความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับความถี่ข่าวสารทางการเมือง กล่าวคือ ครูที่มีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์

⁴²อัครเมศวร์ ทองนวล "การสื่อสารทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ.อัญบุรี จ.ปทุมธานี" สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527

พิมพ์เป็นประจำ มีแนวโน้มที่จะมีความรู้ข่าวสารทางการเมืองมากกว่าครูที่มีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง ครูที่มีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองบ่อยครั้ง มีแนวโน้มที่จะมีความรู้ข่าวสารทางการเมืองมากกว่าครูที่มีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์นาน ๆ ครั้ง

3. ความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองจากวิทยุและโทรทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

4. ความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองจากคนอื่นไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

5. ความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองโดยรวมจากสื่อทุกชนิด พบว่ามีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

10. วรงค์ รุ่งรุจิไพศาล⁴³ การสื่อสารกับความตื่นตัวทางการเมือง ศึกษา

เฉพาะกรณี หมู่บ้านหวดสูง ตำบลหาดนางแก้ว อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี และหมู่บ้านนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึก เชียงราย ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาประชากรในบ้านลาดสูง อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 85 คน และบ้านนิคมฯ ทหารผ่านศึก อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 70 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนในชนบทโดยเฉลี่ยมีระดับการสื่อสาร และระดับความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างต่ำ

⁴³ วรงค์ รุ่งรุจิไพศาล. การสื่อสารกับความตื่นตัวทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหวดสูง อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี และหมู่บ้านนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึก เชียงราย อ.มะจัน จ.เชียงราย" สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527

2. ประชาชนในชนบทที่มีระดับการสื่อสารสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่มีระดับการสื่อสารต่ำกว่า
3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า
4. เพศชายมีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าเพศหญิง
5. ประชาชนที่มีวัยสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า
6. ประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

2. ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

1. การศึกษาสถานภาพสตรีไทยในชนบทในจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดลำปาง⁴⁴ มีเรื่องน่าสนใจเกี่ยวกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2520 ในจังหวัดทั้งสองแห่ง ผู้ตอบที่เป็นสตรี และมีสิทธิเลือกตั้งได้ไปใช้สิทธิถึงร้อยละ 78 แม้ว่าการถามเช่นนี้ผู้ตอบบางคนอาจต้องการแสดงว่าตนเป็นคนทันสมัย จึงตอบว่าได้ไปเลือกตั้งก็ตาม ยังมีตัวเลขอีกข้อที่ตอบต่อเนื่องแสดงให้เห็นว่า การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งดังกล่าวตนเองเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า จะเลือกใครสูงถึงร้อยละ 86 โดยเฉลี่ยทั้งสองจังหวัด ส่วนที่เหลือร้อยละ 14 ได้รับคำแนะนำจากสามี หัวคะแนน และกำนันผู้ใหญ่บ้าน

2. การศึกษาสภาวะปัญหาและความต้องการของสตรีในชนบท โดยกรมการพัฒนาชุมชนเมื่อพ.ศ. 2521⁴⁵ ได้ถามความเห็นของสตรีผู้ตอบว่าควรมีบทบาทในหมู่บ้าน ตำบล

⁴⁴ สภาสตรีแห่งชาติร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รายงานการสำรวจสถานภาพสตรีไทยในชนบท ๗ ส่วนจังหวัด กันยายน 2520 หน้า 52

⁴⁵ กองวิจัย และประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน รายงานการสำรวจสภาวะปัญหาและความต้องการของสตรีในชนบท พ.ศ. 2522 หน้า 30, 32, 33, 43

โดยสมัครเป็นกรรมการประเภทต่าง ๆ ได้รับตอบประมาณร้อยละ 52.52 ว่า ต้องการจะสมัครเป็นกรรมการในคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการสภาตำบล ข้อมูลดังกล่าวแสดงความพร้อมของสตรีที่จะเข้าร่วมบริหารในระดับหมู่บ้านพอสมควรทีเดียว

3. การศึกษาแม่บ้านเกษตรกรกับการพัฒนาประเทศ⁴⁶ มีข้อมูลเกี่ยวกับการไปออกเสียงเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้พบว่า แม่บ้านร้อยละ 57.0 เป็นผู้ตัดสินใจไปเลือกตั้งเอง ส่วนที่เหลือ เฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สามี เพื่อนบ้าน และข้าราชการ ขอร้องให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง สำหรับการไปออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่าแม่บ้านร้อยละ 59.4 ตัดสินใจไปเอง รองลงมาคือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน บอกให้ไปร้อยละ 23.7 สามีและข้าราชการ บอกให้ไปเลือกร้อยละ 4.8 และ 6.0 ตามลำดับ

4. รายงานวิจัย ผู้นำท้องถิ่นสตรี⁴⁷ โดยรศ. ดร.อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และ รศ. ดร.ภัสสร ลิมานนท์ ได้วิเคราะห์โดยจัดกลุ่มสนทนา โดยคัดเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสตรี มาเข้ากลุ่มสนทนากลุ่มละ 7-8 คน ทั้งหมด 4 กลุ่ม จากจำนวนสตรีทั้งหมด 242 คน จาก 41 จังหวัด ที่เข้ามารับการอบรมตามโครงการฝึกอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสตรีในปี 2527 ผลจากการจัดกลุ่มสนทนาได้ความว่า

1. ผู้นำท้องถิ่นสตรีส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาก่อนสำหรับการก้าวขึ้นเป็นผู้นำ โดยที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่ง เป็นผู้นำในท้องถิ่นนั้น

⁴⁶ อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง แม่บ้านเกษตรกรกับการพัฒนาประเทศ ไรเนียว

(สนับสนุนโดยสำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด) 2523, หน้า 14.

⁴⁷ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, ภัสสร ลิมานนท์ รายงานวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2527. หน้า 17.

2. แม้การมีเพศเป็นสตรีของผู้นำจะทำให้เกิดปัญหาในระยะแรก ๆ ของการทำงาน แต่เมื่อผู้นำสตรีได้แสดงความสามารถออกมาให้เป็นที่ยอมรับแก่ลูกบ้านแล้ว เพศมิได้เป็นปัญหาต่อการทำงานเลย และผู้นำท้องถิ่นสตรีทุกคนมีความเชื่อมั่นว่า ตนสามารถทำงานได้ดี เท่า ๆ กับบุรุษทีเดียว

3. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่เกิดขึ้นแก่ผู้นำท้องถิ่นสตรีนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับผู้นำท้องถิ่นที่เป็นเพศชาย ปัญหาที่เกิดจากความเป็นสตรีเพศเป็นเพียงปัญหาล้วนน้อยที่มิได้เป็นอุปสรรคขัดขวางในการทำงาน

4. ผู้นำท้องถิ่นสตรีมีความเห็นว่า สตรีในปัจจุบันนี้ มีสิทธิที่จะมีบทบาททางการเมืองการปกครองมากยิ่งขึ้น ถ้ามีระดับการศึกษาที่สูงพอและได้รับการสนับสนุน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย